

PXANSORI TARIXI VA UNING HOZIRGI KUNDAGI O`RNI.

Mahmudov Muzaffar UzDJTU 3-bosqich talabasi.

mahmudovmuzaffar248@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada pxansori tarixi, kelib chiqishi, evolutsiyasi va hozirgi kundagi tutgan o`rni haqida ma`lumot berib o`tiladi.

Kalit so`zlar: koreys teatri, pxansori, qo`shiq, sahna, san`at.

Dunyoda barcha xalqlarning o`z san`ati, teatri, qo`shiqlari bor. Koreys teatr tomoshalarining kurtaklari qadimgi marosimlar bilan bog`liq. Teatr tomoshalarining alohida turi pxansori bo`lgan. Pxansori – bu musiqiy-dramatik janr bo`lib, unda bir aktyor – kvande nog`ora jo`rligida dramatik sahnani bir o`zi bir nechta rollarni o`ynash orqali ijro etadi. Bunda u matnni o`qiydi (kuykaydi). Koreys olimlari pxansori XVIII asrda janubiy provinsiyalarda paydo bo`lgan va xalq qo`shiqlari negizida rivojlangan deb taxmin qiladilar. “Chxun Xuan”, “Quyong”, “Xinbu” kabi mashhur qissalarining syujetlari azaldan pxansori shaklida tarqalgan va xalq aktyorlari – kvande repertuariga kirgan.

XIX asrda pxansori adabiyotga kirib keladi, qo`shiqlarning matnlarini to`quvchi shoirlar paydo bo`ladi. Pxansori teatrining rivojlanishida Sin Chjexyoning xizmatlari kattadir. Aytishlaricha, uning o`zi ham yoshligida shunday qo`shiqlarning mohir ijrochisi bo`lgan. Sin Chjexyo xalq aktyorlari – kvandega homiylik qila boshlagan va ijrochilik mahorati maktabini tashkil qilgan. Bu maktabdan taniqli ashulachilar yetishib chiqqan, eng muhimi ular kvande, ayollar va hatto bolalarga ham ta`lim bera boshlaganlar. XIX – XX asr lirik-epik doston qo`shiq qilib aytiladigan pxansori teatri gullab yashnagan davrdir. Doston aktyorlar – kvand (ko`cha artistlari – qiziqchilar, mashshoqlar, ashulachilar, jonglyorlar, akrobatlar) tomonidan ijro etilgan. Mazkur janr XVII – XVIII asrlarda shakllangan. Ayni shu davrda pxansori teatr sahnasida ham qo`yila boshlagan. Pxansori nazariyatchisi va amaliyotchisi Sin Chjexyoning islohotchilik faoliyati mazkur janr yanada rivojlanishida hamda haqiqiy sahna san`atiga aylanishida muhim tarixiy ahamiyat kasb etgan. Sin Chjexyo o`z o`tmishdoshlari tajribasini o`rgangan va umumlashtirgan, pxansori ijrochilik san`atini qayta tuzish daturlarini ishlab chiqqan. Eng mashhur librettolar “Chxun Xyan haqida qo`shiq”, “Sim Chxon haqida qo`shiq”, “Xinbu haqida qo`shiq”, “Qirg`ovul haqida qo`shiq” va boshqalarni yozib olgan, tahrir qilgan. Pxansori ijrochilik amaliyotida ilk bor Sin Chjexyo rollarni bir necha kvande o`rtasida taqsimlash tartibini joriy etgan, shuningdek ayol rollari ijrochilarini tarbiyalagan. Sin Chjexyo olti pxansori muallifi bo`lgan. Bular “Chxun Xyan haqida qo`shiq”, “Sim Chxon haqida qo`shiq”, “Quyong haqida alohida qo`shiq”, “Qizil devor haqida qo`shiq”, “Oshqovoq haqida qo`shiq”, “Xo`rlangan

odam haqida qo`shiq". Sin Chjexyo yaratgan pxansolar kitobiy, adabiy asosga ega ekanligi bilan ajralib turgan. Uning pxansorilari zamirida o`ziga xos tilga ega bo`lgan, xitoy she`riy obrazlariga, xitoy shoirlarining she`rlaridan olingan iqtiboslarga boy adabiy matnlar yotadi. Ammo Sin Chjexyo o`z asarlarini "koreyscha – xitoycha uslub" da yozishga harakat qilgan bo`lsa kerak. Zero mazkur uslub an`anaviy qissa tiliga xos bo`lgan. Bunda pxansorida "xitoizmlar" koreyscha o`qilishida va koreyscha tarjimasiz berilgan, lekin ierogliflar bilan "jihozlangan".

Pxansori adabiy syujetida bir qancha muhim epizodlar farqlanadi. Har bir epizod ikki qismga bo`linadi: kirish – aniri, bu yerda vaziyatga tavsif beriladi, undan keyin voqeaning o`zi bayon etiladi. Bunda kirish qismi nasrda, voqea – kasa uskubidagi (to`rt turoqli) she`rda bayon qilinadi. Sin Chjexyo adabiyotga koreys tilidagi yangi qo`shiq – drama janrini kiritadi. Asta - sekin uning izdoshlari – "Kyomon – undon" ma`rifatchilar harakati ishtirokchilari bo`lgan yozuvchilar paydo bo`ladi. Masalan, taniqli ma`rifatchi Li Xechjo (1869 – 1927) didaktik nasr muallifi, an`anaviy qissalarning mashhur syujetlariga pxansori yaratadi. Bular "Zindondagi gul" Okchun xva ("Sim Chxon" syujeti asosida), "Daryodagi nilufar" Kansan yen ("Sim Chxon" syujeti asosida), "Qaldirg`och oyog`i" Yoniy kak ("Xinbu" syujeti asosida). Bu asarlar yapon istilosidan keyingi davrda yozilgan va o`z tili, tarixi, madaniyatini saqlab qolish chet el istilosi sharoitida, millat yashab qolishining bosh omilidir, degan fikrni tarqatishga harakat qilgan ma`rifatchilarning g`oyalari ruhida yaratilgan. Shuni qayd etish lozimki, xalq ijodining qo`shiq janrini adabiyot mulkiga aylantirgan Sin Chjexyo ijodi ham milliy madaniyatni targ`ib qilish jarayonlarini qo`llab quvvatlagan. Sin Chjexyo pxansorilarini hatto podsho saroyida ijro etilgani tasodifiy bir hol emas. Xalq ijodi asarlarini adabiyot mulkiga aylantirish niyati mashhur xalq syujetlari asosida xitoy tilida dramalar yaratgan yozuvchilarni ham boshqargan bo`lsa kerak. XVIII asr oxirida "Xalqdan yuksak adabiyotga" harakati bir qator shoirlar tomonidan koreys she`riyatini (shu jumladan koreys qo`shiqlarini) xitoy tiliga tarjima qilish boshlandi. Masalan, shoir Sin Vi klassik sichjolarning xitoy tiliga tarjimalari to`plamini tuzdi. Bu to`plamga u 40 ta she`rni kiritdi va uni "Kichik akpular" So akpu deb nomladi (ma`lumki Koryo davrining xalq qo`shiqlarini xitoy tiliga tarjima qilgan XIV asr shoiri Li Chjexyoning to`plami ham shunday deb nomlangan). Bundan tashqari, Sin Vi xitoy tilidagi 12 she`rda pxansori teatrining tomoshalarini tasvirladi ("Teatr tomoshalari haqida she`rlar" – "Kvangik cholg`u" to`plami).

Shunday qilib, XIX asrda mualliflik adabiy drama janri vujudga kelgan. U xalq ijodi syujetlaridan bahra olgan. Bu yerda birinchi o`rinni, hech shubhasiz, milliy

qo`shiq – drama janri – pxansori egallaydi. Mazkur janr koreys tomoshabinlari (tinglovchilari) orasida hozirgi kunda ham mashhur.

Adabiyotlar ro`yxati.

O`rganilayotgan mamlakat adabiyoti (Koreya) 2010 V.Kim, U.Saydazimova

Koreys adabiyoti tarixi 2014 U.Saydazimova

